

До спеціалізованої вченої ради К 70.895.02
Хмельницького університету управління та
права імені Леоніда Юзькова
29013, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану, 8

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента
КРИВЕНКО Юлії Василівни на дисертацію ХАВРОНЮКА Олега
Олеговича на тему: «Цивільно-правовий захист баз даних», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право, міжнародне приватне право**

Актуальність теми дослідження. Вже тривалий час розвиток світової економіки невіддільно пов’язаний із масовим поширенням та всебічною модернізацією об’єктів права інтелектуальної власності. Закономірно, що такий стан речей потребує пильної уваги законодавця до механізмів охорони і захисту останніх, створення та підтримання узгодженої системи їх використання та переходу прав від одних правоволодільців до інших. Розвиваються й правовідносини, пов’язані із правами на бази даних та подібні об’єкти, зумовлюючи й жвавий інтерес користувачів і правовласників до способів і підходів, пов’язаних із захистом баз даних від незаконного вилучення інформації, що в них зберігається, спотворення їх змісту, захисту прав авторів і осіб, що здійснили значні інвестиції, в тому числі й фінансові та організаційні, в функціонування баз даних тощо.

У цьому контексті особливістю представленого до захисту дисертаційного дослідження Хавронюка Олега Олеговича на тему: «Цивільно-правовий захист баз даних» є те, що автор досліджує не лише загальні та спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності на оригінальні бази даних, але й звертається до проблематики охорони прав на так звані інвестиційні, неоригінальні бази даних. При цьому до уваги взято

досвід правового регулювання означеного інституту в праві ЄС та окремих європейських державах.

Таким чином, дисертант, обравши вказаний напрям наукового дослідження, поставив за мету заповнити існуючу в доктрині прогалину та провести комплексний аналіз механізмів захисту прав, пов'язаних з використанням баз даних, сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо шляхів їх удосконалення та розроблення теоретичних основ регулювання відповідних правовідносин. Вказанім відзначається актуальність теми дисертаційної роботи О. О. Хавронюка, її відповідність сучасним потребам, а також своєчасність отриманих наукових висновків.

Крім цього, актуальність представленого до захисту дисертаційного дослідження визначається й тим, що Україна поступово інтегрується до європейського правового простору, в тому числі й у частині захисту прав інтелектуальної власності на новітні об'єкти – комп'ютерні програми, компонування інтегральних мікросхем та бази даних. У світлі цього модернізація підходів вітчизняного законодавства, запровадження сутнісно нових інститутів захисту і охорони прав, пов'язаних із використанням баз даних, відповідає потребам часу та суспільства. У цьому контексті формування на рівні наукового дослідження комплексних підходів до сутності і призначення різних механізмів захисту прав на базі даних та різностороннє вивчення існуючих проблем у цій сфері є своєчасним та актуальним. А означена тематика безумовно вимагає фахового обговорення не лише у вузьких колах юристів, але й на рівні широкого громадського діалогу у ході наукових форумів та науково-практичних заходів з участю суддів та інших представників юридичної спільноти і громадськості, включно з патентними повіреними.

Тому викладене дозволяє зробити висновок, що поставлені виконані в дисертаційному дослідженні Олега Олеговича Хавронюка завдання, відображають не лише потреби сучасної доктрини, але й нагальну потребу

реагування на виклики сучасного цивільного обороту і правозастосовчої практики.

Обґрунтованість наукових висновків та рекомендацій, запропонованих у дисертації. Вказане дисертаційне дослідження слід охарактеризувати як таке, що комплексно та всебічно досліджує механізм цивільно-правового захисту баз даних. На сьогодні це перша робота, в якій автор комплексно підійшов до аналізу вказаного предмета дослідження й, опираючись на праці українських та зарубіжних вчених, положення міжнародних актів, національного законодавства та правозастосовчої практики, сформулював рекомендації з удосконалення розуміння та специфіку захисту прав, пов'язаних із використанням баз даних.

У зв'язку з цим, особливої уваги заслуговують висновки та положення дисертаційного дослідження, які засновуються на аналізі української правозастосовчої практики, а також на останніх публікаціях, присвячених практичним аспектам правозастосування. Йдеться, передусім, про ґрунтовне вивчення актів національного та зарубіжного законодавства, права ЄС, міжнародних актів, що регулюють поняття баз даних та механізмів її охорони і захисту. Детально вивчаються праці вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема вітчизняних авторів: Г.О. Андрощука, Ю.Л. Бошицького, С.С. Волкова, Я.Г. Вороніна, В.С. Дмитришина, В.С. Дроб'язко, І.С. Канзафарової, Ю.М. Капіци, Л.Т. Комзюка, О.О. Кота, Ю.В. Кривенко, Н.С. Кузнецової, С.Й. Литвина, І.М. Маліновської, Н.М. Мироненко, О.П. Орлюк, С.А. Петренка, О.А. Підопригори, М.Ю. Потоцького, О.В. Ришкової, І.В. Спасибо-Фатеєвої, Р.О. Стефанчука, Є.О. Харитонова, О.І. Харитонової, Ю.С. Шемшученка, О.О. Штефан; й їх зарубіжних колег: Т. Аплін, Л. Бентлі, Є.А. Войніканіс, М. Девісона, Е. Дерклє, Д. Жерве, В.О. Калятина, М.А. Круміниш, Д. Ланцотті, М. Маурера, В.Л. Остіна, Дж. Е.Л. Стерлінга, Д. Фергюсона, П.Б. Хугенхольца, Б. Шермана, М. Шнайдера та інших, що звертались до проблем захисту прав

інтелектуальної власності загалом і в контексті баз даних зокрема. Також схвального відгуку заслуговує аналіз автором цілої низки праць зарубіжних вчених, «базових» монографічних видань та рукописів дисертаційних досліджень, що дозволило комплексно, всесторонньо та глибоко розкрити предмет дослідження та належним чином дослідити поставлені авторські завдання.

Засновуючись на вказаних джерелах, автору вдалось здійснити відповідний науковий аналіз, отримати нові висновки та запропонувати шляхи вдосконалення чинного законодавства, зокрема внесення змін і доповнень до п. 12 ч. 1 ст. 8 та пп. «д» абз. 2 ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

До прикладу, позитивно сприймаються висновки автора щодо визначення предмету доказування у справах про захист прав інтелектуальної власності на базі даних, в частині виокремлення та подальшого дослідження двох груп обставин, які підлягають доведенню: пов'язаних із абсолютним правовідношенням, що складається з приводу виключних прав на базу даних як об'єкт; та відносним правовідношенням, що носить захисний характер і засновується на твердженні позивача про договірне чи позадоговірне порушення, невизнання або оспорення його виключних прав (с. 88).

У роботі також сформульовано критерії охороноздатності бази даних як об'єкту авторського права, шляхом доведення, що єдиним таким критерієм слід вважати *творчий характер структури бази даних* як такої – оригінальність та новизну при відборі, встановленні зв'язків та систематизації її складової інформації (с. 21).

Позитивної оцінки заслуговують також висновки автора з приводу визначення серед основоположних спеціальних способів захисту прав та інтересів, пов'язаних з використанням бази даних застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон

України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів, матеріалів та знарядь; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення (с. 211).

Окремо слід відзначити авторський підхід до встановлення правової природи захисту прав та інтересів виробників баз даних на основі права *sui generis*, що полягає у функціонуванні економічно обумовленої системи попередження та відновлення прав особи, що за власною ініціативою та на власний ризик, шляхом здійснення істотного інвестування, створила базу даних; за допомогою нормативно закріплених засобів та способів, ключовим з яких є можливість звернення до суду з вимогою про запобігання або припинення незаконного вилучення чи повторного використання всього або істотної частини змісту цієї бази даних (с. 193).

Ці та низка інших висновків автора в сукупності з використуваним методологічним інструментарієм дозволили забезпечити належний рівень доктринального осмислення теми та сформувати відповідні елементи наукової новизни дисертаційного дослідження, які виносяться на захист.

Належний рівень теоретико-правового обґрунтування забезпечується також використуваним автором термінологічним апаратом, який відображає не лише поняття, розроблені в межах цивільного права, але й суміжних галузях права, галузях процесуального права. Вказане свідчить про комплексний підхід до наукового дослідження, його концептуальний характер та повноту. При цьому глибина наукового аналізу, використовувана методологічна база та рівень узагальненіх наукових висновків, дозволяють

стверджувати про всебічне розкриття теми дослідження, досягнення її мети і виконання поставлених завдань.

Структура дисертації визначається предметом дослідження і поставленою метою та включає вступ, три розділи, 7 (сім) підрозділів, висновки, список використаних джерел та 3 (три) додатки.

Джерельна база дисертації нараховує 231 найменування, серед яких значну частину складають праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених фахівців у сфері цивільного права та теорії права інтелектуальної власності. Значний обсяг джерел становлять також нормативні джерела та матеріали практики, що свідчить про комплексний підхід до виконання поставлених у роботі завдань.

Усе сказане дозволяє зробити висновок, що у представленій до захисту роботі глибоко та всебічно розкрито тему дослідження, повністю реалізовано поставлені завдання. Запропоновані автором наукові висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості, характеризуються не лише теоретико-правовим, але й прикладним спеціально-юридичним значенням.

Повнота викладу основних положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист отримані автором самостійно. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць, з яких 1 одноосібна монографія, 9 статей у фахових наукових виданнях (у тому числі 2 – в іноземних). Основні наукові висновки дослідження було апробовано на п'ятьох наукових конференціях, за результатами яких опубліковано тези доповідей.

Наукова новизна, практична і теоретичні значимість отриманих результатів. Як відзначалося вище, новизна підготовленого дисертаційного дослідження визначається органічним поєднанням належно розкритих доктринальних аспектів досліджуваної теми із всебічним застосуванням

аналізу нормативних джерел та окремих аспектів правозастосовчої практики. При цьому, дослідження наукових праць здійснюється із широким застосуванням дослідницького інструментарію та багатьох загальнонаукових і галузевих спеціально-юридичних методів. Це дозволило дисиденту розробити концептуальні засади розуміння цивільно-правових механізмів захисту баз даних, а також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства та правозастосовчої практики у цій сфері. Комплексність та всебічність отриманих наукових висновків забезпечується також використанням у роботі не лише значної теоретичної та прикладної джерельної бази, але й використанням напрацювань юридичної техніки при формулюванні змін до чинного законодавства з питань удосконалення положень чинних ЦК України, Закону України «Про авторське право та суміжні права» та інших актів.

Варто відзначити також і той факт, що проведений аналіз матеріалів правозастосової практики дозволив не лише проілюструвати авторське бачення та обґрунтувати підхід дослідника до вирішення поставлених завдань, але й, опираючись на відповідні правові позиції, розробити пропозиції до вдосконалення існуючого механізму правозастосування.

Викладене свідчить про те, що представлена до захисту робота дозволяє по-новому поглянути на питання, які в цивільному праві досі не знайшли належного висвітлення. А тому дискусійність окремих авторських положень свідчить про актуальність проблематики та її значимість у світлі процесів забезпечення функціонування ефективних механізмів захисту прав та законних інтересів правоволодільців, пов'язаних із використанням баз даних.

Поряд із загальною позитивною оцінкою проведеного дослідження воно не позбавлене окремих спірних положень, які мають дискусійний характер та потребують уточнення або ж додаткової аргументації автора під час публічного захисту та в подальшій науковій діяльності.

1. Автору слід більш аргументовано обґрунтувати специфіку критерію охороноздатності баз даних – творчого характеру структури баз даних. Адже такий критерій як творчий характер є характерним для усіх об'єктів, які охороняються нормами авторського права. Натомість питанню специфіки творчого характеру діяльності щодо створення саме такого об'єкта авторського права як база даних автором присвячено недостатньо уваги.

2. Більш детального розкриття потребує питання предмету доказування у справах про захист прав інтелектуальної власності на базі даних. Автор обґрунтovує необхідність дослідження в частині зиокремлення та подальшого дослідження двох груп обставин, які підлягають доведенню: тих, що пов'язані із абсолютним правовідношенням, що складається з приводу виключних прав на базу даних як об'єкт цивільного обороту; та відносним правовідношенням, що носить захисний характер і засновується на твердженні позивача про договірне чи позадоговірне порушення, невизнання або оспорення його виключних прав. Разом з тим, таке формулювання має досить загальний характер і не дозволяє зрозуміти коло обставин, які охоплюються предметом доказування.

3. У роботі автором здійснено удосконалення загальних та спеціальних умов надання базі даних захисту на основі права *sui generis*, які полягають у відповідності критеріям істотності інвестування; здійсненню такого інвестування виключно виробником бази даних у процесі отримання, опрацювання та надання у користування її змісту; спрямованості інвестування безпосередньо на один або усі з вказаних аспектів створення компіляції даних. Разом з тим, з роботи не досить чітко випливає, що слід розуміти під «істотністю» інвестування, адже застосування критерію істотності є до певної міри умовним в силу оціночного характеру такого терміну. У зв'язку з цим, вказаний критерій під час публічного захисту потребує додаткового обґрунтування.

4. Автору слід було б додатково навести приклади із судової практики, новітніх тенденцій розгляду і вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав на базі даних, що дозволило осягнути дієвість пропонованих автором теоретичних висновків та їх придатність у світлі правозастосування.

Варто зазначити, що висловлені зауваження та рекомендації не стосуються концептуальних положень та висновків дисертації, а навпаки, визначаються дискусійним характером окремих аспектів у межах порушених автором проблем. Відзначенні зауваження та уточнення визначають потребу здійснення деталізації автором обґрунтованих ним у дисертації положень під час його подальшої наукової діяльності. Проте вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження автора і не применшують його наукову та практичну цінність.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона може стати фундаментальною основою для подальших наукових розвідок з питань дослідження механізмів захисту прав на базі даних не лише в межах загальної теорії цивільного права, але й права інтелектуальної власності, цивільного процесуального права, кримінального права. Також цінними висновки дисертаційного дослідження виглядають у світлі вдосконалення нормативного регулювання механізмів відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення прав автора або інших правоволодільців на базі даних. Крім цього, низка положень можуть бути використані у процесі викладання навчальних дисциплін нормативного блоку підготовки фахівців в галузі Право («Цивільне право», «Цивільний процес») та спецкурсів, дотичних з проблематикою дисертаційного дослідження, наприклад «Право інтелектуальної власності» та ін.

Підсумовуючи, слід відзначити, що дисертація О. О. Хавронюка на тему: «Цивільно-правовий захист баз даних» є завершеною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему захисту

баз даних як об'єкта прав інтелектуальної власності, у цивільному праві. Представлена до захисту дисертація відповідає вимогам, які встановлено до кандидатських дисертацій п.п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, і її автор – Хавронюк Олег Олегович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право, міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська
юридична академія», кандидат
юридичних наук, доцент

Ю.В. Кривенко

Засвідчує:

доктор юридичних наук, професор,
перший проректор
Національного університету
«Одеська юридична академія»

М.Р. Аракелян